

**В ПАМЕТ НА ТОНЧО ЖЕЧЕВ –
КРИТИКА, ПИСАТЕЛЯ, ПРИЯТЕЛЯ****ЙОРДАН ВАСИЛЕВ**

Умереност, търпимост и мъдрост бележеха всеки жест и всяка дума на Тончо. Сега, след неговата кончина, се питам къде са корените на този европейски тип поведение? Ако спомена родното му село, името може да сътпиеса някого – Дивдядово.

Истинският корен – там бе неговата майка – природно интелигентна и дълбоко религиозна жена. Според мен тя е неговият житейски университет, още в невръстни години. Той го съзнаваше, често говореше за нея, обожаваше я. При изпращането ѝ бе неутешен.

Човешкото у Тончо бе не по-малко значимо от неговото голямо дело в българската култура. А творчеството му е наистина богато – критика, есеистика, проза, история. Като заклет библиограф не мога да не посоча заглавия, поне най-съществените по мое виждане: „Съвременни образи и идеи” (1964), „Идеи на прозата” (1967), „Критически погледи” (1971), „Българският Великден или страстите български” (1975), „Историята и теориите на един Пигмалион” (1983), „Митът за Одисей” (1985), „Родно място” (1987), „Въведение в изучаването на новата българска литература – 1878-1944” (1990) и още . . . За безбройните статии и полемики с тежки дири върху него да не говорим.

Близостта ни започна през 1963, когато той ме покани да напиша статия върху детската литература за сп. „Септември”. (Знаел ме е вероятно, защото бяхме състуденти с по-малкия му брат.) Представи ме на ръководството – главния редактор Христо Радевски, заместника му Никола Фурнаджиев, както и с редовия редактор в отдела Цветан Стоянов. Самият Тончо завеждаше критиката, а аз бях начеващ писач – под 30 години възраст. Само след месеци ЦК на БКП, а по-вероятно великото Политбюро от неграмотници реши, че всички тези достойни мъже не спазват партийната линия и безцеремонно ги прогони от редакцията. Моята нескопосана статия излезе в последния съставен от тях брой за 1963, август.

Но странните хрумвания на съдбата решават друго – Тончо, Цветан и наша милост се сблизихме и заедно с изключителния Кръстьо Куюмджиев образувахме компания за литературни разговори (свободен кръг, тогава за дисиденти не ставаше дума) и, разбира се, каре. Гнездото ни за споделяне на прочетено и чуто бе кръчмата „Видинска среща”. Идваха там и съпругите

ни, и децата ни, и приятели, и без съмнение – доносници. Неизбежно бе, но това не смущаваше нашия свободен обмен на мнения и знания. Който ги имаше в повече – основно Цветан и Тончо. Кръстьо бе личност на хрумванията и импровизациите и по това си допадаха и се допълваха. Четвъртият, дето си мълчеше, сега остана последен от четиримата, поне да разкаже. . .

След редовната литературна среща в събота от 12 до 14 часа във „Видинска среща” (няма я, сега е луксозен ресторант на „Раковска”), карето се пренасяше у Тончови и заседаваше до към 18-19 ч., не по-късно и без никакво пиене. Анонсите се редуваха с продължение на някои теми от разговора. Във „Видинска среща” се роди идеята за една знаменита в онова време статия на Тончо за руското славянофилство от XIX в. и неговото възраждане през 60-те години на XX век. Цветан прочел нещо някъде в списание – дали бе „Новый мир”, дали бе „Дружба народов”, не помня. Интересно му се сторило, но нямал достатъчно познания и предложи на Тончо да види тази полемика и като познавач да я представи на нашата публика и да напомни за нашия, български интерес.

Знаменитата книга „Българският Великден и страстите български” на Тончо излезе почти едновременно с нашия (написан от Блага и от мен) двутомник за Багряна през пролетта на 1975 г. През есента срещу нас с Блага се надигна хайка в печата за нарушение на класово-партийните критерии. На всичкото отгоре – участвах в организирането на относително свободна дискусия за съвременната поезия в сп. „Литературна мисъл”, където бях уредник. Тогава Тончо бе директор на Института за литература, а „Литературна мисъл” – издание на института. Задължиха го да ме уволни. Престъплението ми към скрижалите на партията – двойно. Тончо намери соломоново решение. Уволни ме от списанието, но същия ден ме назначи специалист в института. Умееше да се справя и с такива безпрекословни административно-идеологически проблеми и да си остане човек.

Много по-късно, вече в 1989, бяхме заедно в сп. „Септември” („Летописи”). Той – главен редактор, аз – заместник. Но през февруари 1990 почнах издаването на вестник „Демокрация”. Скоро напуснах списанието.

– Политиката е мръсно нещо, Даньо, пази се! – Предупреди ме Тончо и продължи. – И аз бях се набъркал отдавна, но се магнах.

Знаех, че на младини е бил член на бюрото на ЦК на комсомола, но напуска и се залавя с литература. Послушах и сторих същото след малко време.

Много бурни дискусии и литературни битки преживя Тончо, а сега е успокоен. Горчилката се е утаила, а името му остава чисто и уважавано.